

ФОРМИ І МЕТОДИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

Глобалізація та розвиток суспільства ставлять нові вимоги до викладання у вищих навчальних закладах. Розвиток інноваційних технологій зумовлює вищі навчальні заклади упроваджувати нові й ефективні форми та методи навчання, використовуючи сучасні досягнення науки й техніки. Залежно від ступеню розподілу занять між традиційними та електронними методами, а також рівня технічного прогресу, розрізняють b-learning, e-learning, m-learning, WebQuest, ePortfolio. У статті охарактеризовано ці форми дистанційного навчання на основі досвіду їх впровадження в Польщі. Значну увагу приділено методу e-learning.

Ключові слова: дистанційне навчання, мультимедіальні технології, інформаційні технології, b-learning, e-learning, m-learning, WebQuest, ePortfolio, Польща.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства відбувається на тлі глобалізаційних процесів, які ставлять нові вимоги до суб'єкта будь-якої сфери діяльності, в тому числі й до вищої освіти. Це зумовлює необхідність модернізації вищих навчальних закладів, розвитку інноваційних напрямів навчання, що, по-перше, характеризуються гнучкістю, масштабністю, зручністю отримання знань, доступністю для тих, хто навчається, по-друге, базуються на сучасних інформаційних технологіях, здатних задовольнити потреби студентів в отриманні актуальної інформації для професійного та особистісного зростання, що, в кінцевому рахунку, і є об'єктивно необхідною умовою входження вищої школи у світовий освітній простір. У зв'язку з цим серед актуальних освітніх потреб європейської спільноти важливу роль відіграє дистанційне навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Намагаючись слідувати європейським реформам, польські науковці докладають чимало зусиль, щоб дослідити стан та перспективи розвитку дистанційного навчання. Так, проблеми дистанційної освіти висвітлюються у роботах М. Анджеєвської (M. Andrzejewska), М. Махінко-Награбецької (M. Machinko-Nagrabecka), К. Служевського (K. Służewski), Г. Карваша (G. Karwasz), П. Міколайчика (P. Miłojajczyk), Т. Менчиковської (T. Męczykowska), М. Нодзінської (M. Nodzyńska), М. Русецької (M. Rusztecka), У.-М. Дєпчика (U.-M. Depczyk), Х. Рокіти (K. Rokita), Я. Р. Пашка (J. R. Paško), К. Хмелевського (K. Chmielewski), Ф. Зєнковського (F. Zeńkowski), С. Т. Мойха (S. T. Mojcho) та ін. Ці роботи є важливим джерелом інформації для порівняльного аналізу й узагальнення з метою обґрунтування шляхів використання цінних ідей польського досвіду дистанційного навчання в Україні [3; 8].

Мета статті – проаналізувати форми й методи дистанційної освіти у ВНЗ Польщі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технічний прогрес і прискорення темпу життя визнає ХХІ століття як еру нового типу суспільства – інформаційного. Як зазначають Т. Гобан-Клас (T. Goban-Klas) і П. Сєнкевіч (P. Sienkiewicz), це суспільство, яке не просто має розвинені засоби обробки інформації та спілкування, а саме обробка інформації є основою створення національного доходу й забезпечення засобів до існування більшості населення [4, с. 53]. Це визначення вказує на те, що головну роль у такому суспільстві відіграють знання та управління знаннями, а отже – доступ до них. Ключовим завданням суспільства, згідно з Л. Хабером (L.H. Haber), є створення умов для ефективного залучення потрібних і корисних ресурсів інформації споживачами [5, с. 25]. Відтак, варто наголосити, що важливе місце у цьому процесі займає система вищої освіти. Нові технологічні умови, зміна очікувань суспільства в новій економічній ситуації стають передумовою для перевірки існуючих та пошуку нових інноваційних методів навчання. Нині напрями змін у цій сфері знаходять свій відгомін у впровадженні концепцій європейської системи вищої освіти, де поряд з традиційними методами навчання, на думку польських науковців і практиків, актуальною стає необхідність розвитку дистанційного навчання [10, с. 19].

У польській літературі поняття дистанційної освіти має багато спроб визначення і чимало синонімів, серед яких: навчання на відстані (nauczanie na odległość, nauka na odległość, uczenie się na odległość), навчання віддалене (nauczanie lub uczenie się zdalne, edukacja zdalna, kształcenie zdalne), віртуальна освіта (wirtualna edukacja), електронне навчання/освіта (e-edukacja, e-nauczanie, e-kształcenie, edukacja telematyczna), навчання через Інтернет (kształcenie przez Internet, kształcenie z wykorzystaniem Internetu). Ці терміни запозичені переважно з англійської мови (distance education, distance learning, distance teaching, correspondence study, independent study, open education, teleteaching, teaching by network, telematic education, asynchronous learning, synchronous learning, distributed education, on line learning, m learning, CAL (Computer Aided Learning), CBT (Computer Based Training), WBT (Web Based Training) [3].

Серед них найбільш вживаним у польській науковій літературі є e-learning. Залежно від ступеню розподілу занять між традиційними та електронними методами, а також рівня технічного прогресу, розрізняють b-learning, e-learning та m-learning.

B-learning, тобто навчання гібридне, або взаємодоповнююче, змішане, передбачає поєднання і переплетення двох або декількох освітніх стратегій, найчастіше e-learning і традиційного навчання. Воно застосовується і рекомендується в ситуаціях, коли метод e-learning не відповідає поставленим цілям навчання, зокрема у випадку, коли потрібна практика. Його можна використовувати там, де є необхідність формування практичних навичок під час лабораторних занять.

У системі вищої освіти найчастіше використовуються трьох- або п'ятиетаповий графік навчання, в якому по черзі проводяться традиційні заняття та e-learning. Наприклад:

– I етап – заняття електронного навчання, що охоплюють основні теоретичні питання. Метою занять є вирівнювання рівня знань учасників, а також придбання знань, необхідних для наступного етапу;

– II етап – традиційні заняття, що опираються на знання, отримані на першому етапі, дозволяють виробити навички, у тому числі навички міжособистісного спілкування;

– III етап – електронне навчання, спрямоване на закріплення, повторення та доповнення отриманих знань [9, с. 93].

Поєднання методів традиційного навчання з дистанційними методами, з одного боку, активізує навчально-виховний процес вищої школи, з іншого боку, значно полегшує організацію цього процесу, оскільки дає можливість студентам вибрати час і місце виконання завдань та знижує витрати, не вимагаючи частих зустрічей на традиційних заняттях. Це, так зване гібридне навчання не є, однак, довільним поєднанням традиційної та дистанційної освіти. Згідно з прийнятими принципами, воно охоплює методи, спрямовані на формування навичок, умінь та компетенцій, які повинні розвиватися безперервно та систематично. Замість великих порцій знань, представлених у традиційному навчанні, тут контент подається невеликими порціями, що полегшує вбудовування освітнього процесу в повсякденні обов'язки учня [9, с. 94].

У нинішніх умовах гібридний метод навчання знаходить найбільше застосування в процесі навчання в Польщі поряд з виконанням класичних програмних занять. Крім того, b-learning використовується як приваблива форма додаткових занять, курсів і тренінгів. Яскравим прикладом цього методу є програма Cisco Networking Academy, що функціонує в Польщі з 2000 року. Вона пропонує студентам можливість отримати теоретичні й практичні знання в галузі проектування, розробки й обслуговування комп'ютерних мереж. Базовий курс Cisco Networking Academy охоплює чотири семестри і завершується отриманням сертифіката кваліфікації Cisco Certified Networking Associate (CCNA). Його учасники набувають навичок, необхідних для проектування, будівництва та експлуатації малих і середніх комп'ютерних мереж. Академія Cisco пропонує також курси передових мережевих технологій, а також курси з основ інформатики і програмування комп'ютерів. Знання тут передаються за допомогою різних методів навчання. Крім традиційних лекцій, проводяться численні лабораторні заняття, і застосовується весь набір засобів та інструментів – від інформаційних технологій, інтернет, мультимедіа для самостійного отримання знань.

Більш складною формою дистанційного навчання є e-learning. Електронне навчання (англ. E-learning, скорочення від англ. Electronic Learning) – це система навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій. Часто тлумачиться, як синонім таких понять: дистанційне навчання, навчання з застосуванням комп'ютерів, мережеве навчання, віртуальне навчання, мультимедійне навчання, мобільне навчання. За визначенням фахівців ЮНЕСКО "e-Learning – це навчання за допомогою Інтернет і мультимедіа". Цей термін охоплює сукупність процесів, пов'язаних з викладанням і навчанням у середовищі та з допомогою сучасних ІТ [6, с. 19]. Зокрема, тут використовують не лише мережу Інтернет, але й такі технології, як інтранет, екстранет, аудіо/відео стрічки або інтерактивне телебачення. В системі вищої освіти елементи e-learning упродовжуються поступово, часто починаються з упорядкування адміністративних дій та соціальних послуг за допомогою надання навчальних матеріалів, спрощення контактів на рівні вчитель–учень, ведення обліку оцінок, віддаленої бібліотеки тощо. В даний час, у зв'язку з правовими обмеженнями, e-learning, у своєму класичному вигляді використовується тільки для занять позапрограмних, курсів або факультативів.

З досліджень, проведених різними установами та організаціями, випливає, що e-learning є настільки ж ефективним, як традиційне навчання. Під час e-learning вчитель не має безпосереднього контакту з учнем, це не є проведення заняття в певний час – студент самостійно обирає потрібний формат доставки знань і швидкість їх передачі. E-learning дозволяє керувати процесом навчання, контролює швидкість передачі знань, забезпечує контроль успішності, індивідуалізує процес навчання і робить його цікавим, вводячи мультимедійні форми передачі. З іншого боку, під час реалізації проектів дистанційної освіти доводиться врахувати високу вартість професійних веб-платформ, необхідного обладнання та його запровадження. Як недолік можемо зазначити відсутність у студента сильної мотивації та готовності до навчання, необхідність володіння комп'ютером, а також доступом до Інтернету, брак особистої інтеграції, яка має місце під час традиційного навчання, а також проблеми з перевіркою ефективності навчання.

Крім гібридних методів, e-learning представляє такі інноваційні методи навчання, як наприклад, WebQuest чи ePortfolio. Метод WebQuest є спеціалізованою формою проекту, тісно пов'язаною з формуванням навичок студентів у галузі формування знань на основі джерел Інтернет-мережі. Так само, як кожен проект, він передбачає самостійну роботу студентів, спрямовану на відбір інформації в мережі, а також виконання завдань з використанням мультимедій та Інтернету. ePortfolio дозволяє студентам

створювати й управляти цифровим набором об'єктів, що відображають їхні знання й навички, а в подальшій перспективі формують їхню компетентність в обраній галузі [13, с. 24].

Найбільш розвинутою формою дистанційного навчання є m-learning, тобто мобільне навчання. Цим терміном позначається набір прийомів і технологій, що використовуються для навчання через мобільні пристрої. Контакт особи, яка навчається, з матеріалом здійснюється через пристрої типу ноутбук, мобільний телефон, смартфон або КПК. Характерною рисою цих пристроїв є безпроводна комунікація [1, с. 19].

Нині як засвідчує практика, суттєві відмінності між m-learning та e-learning стираються. У Польщі, як у цілому по світі, широко застосовується термін e-learning. Перші заняття у формі e-learning були проведені в Польщі у середині 90-х років ХХ століття. З того часу, на думку одних дослідників дистанційне навчання розвивається дуже повільно, а на думку інших дуже швидко [11].

Загалом, можемо зауважити, що сучасна дистанційна освіта в Республіці Польща розвивається у двох напрямках – у бізнес-середовищі й у сфері освіти, зокрема вищої. Найбільш відомі такі спеціалізовані центри й осередки дистанційного навчання (Centrum Edukacji Niestacjonarnej) при вищих технічних навчальних закладах, зокрема: Сілезький університет м. Катовіце (Centrum Kształcenia na Odległość w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach), Центр неперервної освіти та навчання Сьвентокшиської Політехніки (Centrum Kształcenia Ustawicznego przy Politechnice Świętokrzyskiej), Центр нестационарної освіти Гданської політехніки (Centrum Edukacji Niestacjonarnej Politechniki Gdańskiej), Польський віртуальний університет (PUW – Polski Uniwersytet Wirtualny), Віртуальний університет Інституту професійної освіти і навчання м. Варшава (Uniwersytet Wirtualny przy Instytucie Kształcenia Zawodowego w Warszawie), Осередок (центр) дистанційного навчання Варшавської політехніки (Ośrodek Kształcenia na Odległość Politechniki Warszawskiej), Центр електронного навчання гірничо-металургійної академії (Centrum e-Learningu Akademii Górniczo-Hutniczej) [3]. Саме вони проводять підготовку майбутніх педагогічних працівників для системи професійної технічної освіти. Їхнім завданнями є розроблення, актуалізація та впровадження спеціалізованих дидактичних матеріалів, що дають змогу підвищити ефективність навчання загальноосвітніх дисциплін і професійних курсів, а також адміністрування та забезпечення розвитку інфраструктури навчального інформаційного середовища.

Зважаючи на те, що дистанційне навчання у навчальному процесі ототожнюють з інформаційно-комунікаційними технологіями, насамперед, слід зазначити, що доступ до Інтернету в Польщі відносно дешевий і загальнодоступний. Дослідження засвідчують, що відсоток людей, які використовують інтернет, неухильно зростає (табл. 1) [12].

Таблиця 1

Використання Інтернету населенням Польщі

Рік	Населення	Користувачі	%
2007	38,109,499	11,400,000	29.9 %
2010	38,463,689	22,450,600	58.4 %
2016	38,005,614	25,666,238	67.5 %

Ті ж дослідження показують, що серед населення зріс рівень обізнаності та знань ІТ. Передусім, це стосується в основному молодих людей у віці до 45 років. У такій ситуації реалізація ідеї "освіта через все життя" вимагає подальшого розвитку й заохочення людей, які переступили цей вік, щоб вони могли придбати новий досвід в галузі використання ІТ, бо це підвищує їх конкурентоздатність на ринку праці.

Не зважаючи на це, як засвідчують дослідження, проведені Інститутом логістики та зберігання (Instytut Logistyki i Magazynowania), інтерес до "дистанційної освіти" у вищих навчальних закладах з року в рік зростає. Якщо в 2007 році тільки 34 % польських ВНЗ використовувало цю технологію, то через два роки цей показник зріс до 45,1%. У порівнянні з 2008 роком це зростання на 6,6 відсотків [7, с. 305]. Очевидно, протягом останніх років загальносвітова тенденція використання методів і прийомів дистанційного навчання, а також зростаючий вплив Європейського Союзу на модернізацію структури й навчально-методичних матеріалів ВНЗ спонукає навчальні заклади Польщі до використання дистанційної освіти загалом чи окремих її елементів.

У дослідженнях, проведених у 2009 році, вищі навчальні заклади, які вирішили впроваджувати дистанційне навчання, у більшості випадків (77,2 %) вважали ці заняття обов'язковими. У переважній більшості ВНЗ ця форма навчання займала, по суті, не більше ніж 20 % від загальної кількості наявних занять. Лише в 5,4 % ВНЗ з допомогою e-learning проводили до 40 % занять, а в 2,7 % ВНЗ проводили вибрані дисципліни тільки через Інтернет з допомогою методу e-learning [7, с. 306]. Більшість навчальних закладів (87 %), які в 2009 році використовували e-learning і впроваджували у навчальний процес сучасні методи, мали систему LMS (Learning Management System) для управління процесом навчання. Решта ВНЗ (13,0 %) забезпечували передачу мультимедійних матеріалів в інших формах, переважно через носії CD або DVD, а також розміщення навчальних матеріалів на сайтах www. Серед ВНЗ, які мали системи LMS більшість (80 %) використовували програмне забезпечення Open Source [7, с. 307].

Висновки. У результаті проведеного аналізу можемо констатувати, що розвиток інформаційного суспільства змушує вищу освіту до пошуку сучасних і ефективних методів навчання і створення підстав

для самоосвіти й навчання протягом усього життя. Відтак, створення інноваційного та ефективного підходу до процесу освіти вимагає розумного поєднання безпосереднього зв'язку зі зв'язком "в мережі", тобто традиційного навчання з навчанням за допомогою ІТ. Аналіз досвіду Польщі в застосуванні дистанційного навчання свідчить про актуальність і затребуваність цієї форми навчання, що обумовлюється порівнянням з якістю зарубіжного досвіду. Вивчення світового досвіду розвитку й застосування дистанційної освіти у вищій школі дозволить удосконалити моделі дистанційної освіти, що застосовуються вітчизняними університетами. Тому перспективою подальших досліджень вбачаємо вивчення та творче використання передового світового досвіду запровадження дистанційного навчання в системі вищої освіти.

Використані джерела

1. Dąbrowski M., Zajac M.(red.), E-learning w szkolnictwie wyższym – potencjał i wykorzystanie, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych. Warszawa, 2010.
2. Dąbrowski M., Zajac M. (red.), Rozwój e-edukacji w szkolnictwie wyższym, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych. Warszawa, 2005.
3. Dzięwulak Dobromir. Kształcenie na odległość w wybranych państwach europejskich. *Analizy BAS (Biuro analiz sejmowych)*. Warszawa, 2012. №18 (85). S. 1–11.
4. Goban-Klas T., Sienkiewicz P. Społeczeństwo informacyjne. Szanse, zagrożenia, wyzwania, Wydawnictwo Fundacji Postępu Telekomunikacji. Kraków, 1999.
5. Haber L.H., Mikrospołeczność informacyjna, Uczelniane Wydawnictwo Naukowo – Dydaktyczne. Kraków, 2001.
6. Hyla M., Przewodnik po e-learningu, ABC Wolters Kluwer. Kraków, 2007.
7. Kraska M. (red.), Elektroniczna gospodarka w Polsce – Raport 2009, Biblioteka Logistyka. Poznań, 2010.
8. Kształcenie i szkolenie zawodowe w Polsce. Charakterystyka ogólna. Europejskie Centrum Rozwoju Szkolenia Zawodowego (Cedefop), 2014.
9. Maciejewska I.(red.), Jak kształcić studentów chemii i kierunków pokrewnych. Kraków, 2008, s. 98.
10. Mierzwa J., Podstawy traktatowe polityki edukacyjnej Unii Europejskiej – ich ewolucja i perspektywy, URL: http://znze.wsiz.rzeszow.pl/z01/2_Janusz%20Mierzwa_Podstawy.pdf (Last accessed: 05.03.2018).
11. Striker M., Wojtaszczyk K., Bariery wdrażania e-learningu na przykładzie uczelni wyższej (cz. I), E-mentor nr 4 (31)/2009, URL: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/31/id/676> (Last accessed: 05.03.2018).
12. Internet World Stats URL: <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm> (Last accessed: 05.03.2018).
13. Wilk M., Szafraniec M., Innowacyjne metody kształcenia. Skrypt do projektu: "Belfer on-line", RODN"WOM" w Katowicach. Katowice, 2010.

Shtepura A.

FORMS AND METHODS OF DISTANCE EDUCATION IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF POLAND

Current demands on education make the institutions of higher education prepare flexible forms of education in full-time or part-time study. Learning is becoming more personal while becoming more connected to the surroundings and with more potential for connected, collaborative activity. The author provides insight into some peculiarities of development of forms of distance education in institutions of higher education in Poland and analyses the efforts that have been made up to date.

Special attention is paid to the definition of the notion of distance learning and its forms: b-learning, e-learning, m-learning, WebQuest, ePortfolio. The article analyses these forms and methods of distance education and the impact of the new technologies on the evolution of distance education in Polish educational establishments. Different training centers are involved in training at a distance in Poland. The number of people who study the educational use of computers, including distance learning, grows every year. Most educational establishments use e-learning (blended learning) and implement the modern methods of studies in an educational process.

As a result of the analysis the author points out that the development of the information society forces higher education to find modern and effective teaching methods and create the basis for self-education and lifelong learning. The higher education institutions of Poland look for new and effective forms of training using modern information technology. At the same time analysis of Polish experience in the application of distance learning indicates the urgency and relevance of distance learning. Obviously, the global trend of using distance learning methods and techniques encourages Polish educational establishments to use distance education. Therefore, studying the world experience in the development and application of distance education in the high school will improve the models of distance education in Ukraine.

Key words: distance education, educational television, information technologies, b-learning, e-learning, m-learning, WebQuest, ePortfolio, Poland.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2018 р.